

Recepcja twórczości Zofii Kossak w Internecie (prolegomena do badań)

W 2015 roku Irena Socha, publikując szkic o współczesnych badaniach czytelnictwa, postulowała zaakceptowanie i przyjęcie w perspektywie metodologicznej zwrotu antropologicznego, coraz wyraźniej akcentowanego przez badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe, a interesujących się szeroko rozumianą kulturą książki¹. Według I. Sochy szczególnie cenne byłyby studia, które wzbogacałyby „mapę różnorodnej wspólnot, środowisk czytelniczych – lokalnego, regionalnego, ale i ogólnonarodowego zasięgu tworzących własne repertuary, wzory i style odbioru oraz własne nieformalne i formalne instytucje”². Można zatem stwierdzić, że refleksja naukowa w obrębie czytelnictwa w większym stopniu powinna koncentrować się na badaniach mikrospołeczności, co jednak ostatecznie doprowadziłoby do uzyskania materiału pozwalającego na formułowanie wniosków, tez uogólniających i dotyczących już dużych i jednocześnie zróżnicowanych zbiorowości czytelniczych. Ze względu na dynamiczny rozwój elektronicznych środków komunikacji, które wpłynęły na redefiniowanie sposobów uczestnictwa człowieka w kulturze, konieczne okazało się objęcie badaniami relacji zachodzących między tekstem a jego odbiorcą w przestrzeni cyfrowej. Oczywiście problematyka dotycząca czytelnictwa w sieci to zbiór różnych zagadnień ze sobą ściśle powiązanych. W kręgu naukowych dociekań znalazły się na przykład zjawiska remediacji, hipertekstowości, funkcjonowania wspólnot czytelniczych i przejawów ich aktywności. Wśród wielu opisanych między innymi przez socjologów, antropologów grup, wspólnot i społeczności, dla których tym pierwszym środowiskiem scalającym jest

¹ Por. I. Socha, *Zachowania lekturowe Polaków – problemy i kategorie opisu czytelnictwa*, [w:] E. Gondek (red.), *Teoretyczne zagadnienia bibliologii oraz informatologii*, Katowice, 2015, s. 27.

² Tamże.

przestrzeń cyfrowa, można wymienić użytkowników portali czytelniczych³. Oni też, przy czym chodzi tutaj o świadomych i aktywnych użytkowników, współtworzą coraz wyraźniej zauważalne współcześnie zjawisko, czyli krytykę nieprofesjonalną⁴. Opinie, oceny, niejednokrotnie anonimowe, publikowane w owych portalach, dla innych osób stają się miarodajnymi źródłami informacji o konkretnych książkach lub twórczości wybranego autora⁵.

Autorka, mając świadomość opiniotwórczej roli mediów elektronicznych, przede wszystkim Internetu, postanowiła sprawdzić, jakie utwory Zofii Kossak są dzisiaj czytane przez użytkowników sieci i jak są one oceniane. Badania przeprowadzono, korzystając z narzędzi typowych dla analizy ilościowej, a więc zgromadzono dane obejmujące: liczbę książek autorstwa Zofii Kossak zarejestrowanych przez użytkowników wybranego portalu czytelniczego; liczbę ocen przypisanych danym tytułom; średnią ocen; liczbę opinii. Postanowiono również dokonać analizy treści wybranych opinii, a więc zastosowano metodę jakościową, aby odpowiedzieć na pytanie: Na co zwrócili uwagę internauci w czytanych utworach Zofii Kossak? Czym kierowali się, przypisując danej książce konkretną ocenę? Badania przeprowadzono w czerwcu 2019 roku, a zakresem objęto tylko jeden portal: Lubimy Czytać. Wybór ten został podyktowany przede wszystkim stopniem popularności tego serwisu, przejawiającym się w dużej liczbie osób zarejestrowanych na nim. Celowo zrezygnowano z badań innych portali, np. BiblioNETki, Na Kanapie, ponieważ, zdaniem autorki, należałoby wówczas uwzględnić dodatkowe czynniki, jak: historie powstania portali, typy ich użytkowników, systemy oceniania książek wypracowane przez moderatorów.

³ Jedną z najnowszych publikacji, której autorzy podejmują w szerokim zakresie problematykę czytania społecznościowego (social reading online), omawiając m.in. rolę mediów społecznościowych w kształtowaniu praktyk czytelniczych, jest: J.-A. Cordón-García, J. Alonso-Arévalo, R. Gómez-Díaz, D. Linder, *Social Reading. Platforms, Applications, Clouds and Tags*, Oxford, 2013.

⁴ O krytyce nieprofesjonalnej por.: A. Skrendo, *Nieprofesjonalne świadectwa lektury*, [w:] A. Werner, T. Żukowski (red.), *Obraz literatury w komunikacji społecznej po roku '89*, Warszawa, 2013, s. 190-211; J. Zając, *Nowe perspektywy w badaniach nad recepcją – przypadek portalu lubimyczytać.pl*, [w:] P. Bogalecki, J. Zając (red.), *Wiedza niezdyscyplinowana. Meandry międzyobszarowości*, Katowice, 2017, s. 85-112.

⁵ I. Koryś, D. Michalak, Z. Zasacka, R. Chymkowski, *Stan czytelnictwa w Polsce w 2017 roku*, Warszawa 2018, s. 23.

Kolejnym krokiem byłaby analiza komparatystyczna, co przekroczyłoby ramy przyjęte dla niniejszego tekstu. Autorka jest jednak świadoma tego, że podjęcie badań porównawczych, prowadzonych przez dłuższy czas i na szerszym materiale, przyniosłoby interesujące wyniki. Niniejsze opracowanie w założeniu nie ma zatem charakteru syntetycznego, a stanowi jedynie przyczynek do szerszych badań nad recepcją twórczości Zofii Kossak.

Pomysłodawcą utworzenia serwisu *Lubimy Czytać* był Grzegorz Nyga, który pod koniec 2008 r. wspólnie z Marcinem Szajdą rozpoczął pracę nad uruchomieniem portalu. Kiedy serwis zaczął funkcjonować, w przestrzeni cyfrowej działały już dwa inne tego typu portale: *BiblioNETka* i *Nakanapie.pl*. W 2011 roku *Lubimy Czytać* przeszedł na własność funduszu *Venture Capital Group* z siedzibą w Poznaniu. Po nieudanej, krótkiej współpracy nowymi właścicielami serwisu zostali Izabela Sadowska, Anna Misztak i Bartosz Kosicki. Prezesem Zarządu *Lubimyczytać Sp. z o.o.* jest Izabela Sadowska.

Analiza ilościowa

Użytkownicy portalu *Lubimy Czytać* korzystają z 10-punktowej skali przy ocenie książek. W bazie portalu znajduje się 39 (uwzględniono różne wydania tych samych tytułów) książek autorstwa i współautorstwa Zofii Kossak, które przeczytało 2048 osób. Kolejnych 3938 zadeklarowało, że chce sięgnąć po książki Kossak. 92 użytkowników serwisu określiło siebie jako fanów pisarki. Ranking tekstów pisarki zarejestrowanych w bazie, biorąc pod uwagę liczbę czytelników, przedstawiono w tabeli 1. Najwięcej czytelników przeczytało trylogię o wyprawach krzyżowych, a w czołówce znalazły się również takie tytuły, jak: *Bursztyny*, *Pożoga*, *Z otchłani*, *Blogosławiona wino*, *Szaleńcy Boży*, *Legnickie pole*, *Przymierze*, *Dziedzictwo I*.

Nie wszystkie osoby, które zadeklarowały przeczytanie konkretnych tytułów, oceniły je, więc ranking książek, biorąc pod uwagę kryterium „ocena”, nie odzwierciedla opinii całej społeczności znającej dany utwór. Posiłkując się owymi niepełnymi danymi, w tabeli 2 zebrano listę książek z najwyższą średnią ocen.

Tabela 1. Ranking tytułów książek Zofii Kossak przy uwzględnieniu liczby czytelników w portalu Lubimy Czytać. Obliczenia własne

Lp.	Tytuł książki	Liczba czytelników
1	Krzyżowcy, tom 1-2	1429
2	Król trędowaty	567
3	Bursztyny	441
4	Pożoga	438
5	Bez oręża	437
6	Z otchłani	335
7	Błogosławiona wina	304
8	Szaleńcy Boży	212
9	Legnickie pole	131
10	Przymierze	123
11	Dziedzictwo I	118
12	Złota wolność	102
13	Suknia Dejaniry	86
14	Wspomnienia z Kornwalii 1947-1957	86
15	Rok polski. Obyczaj i wiara	81
16	Kłopoty Kacperka góreckiego skrzata	72
17	Gród nad jeziorem	66
18	Puszkarz Orbano	65
19	Dziedzictwo I-III	63
20	Dziedzictwo II	57
21	Trembowła	55
22	Krzyżowcy, tom 3-4	45
23	Z miłości	37
24	Nieznany kraj	32
25	Topsy i Lupus	25
26	Purpurowy szlak	21
27	Pod lipą	18
28	Dziedzictwo	17
29	Ku swoim	17
30	Warna	13
31	Pątniczym szlakiem. Wrażenia z pielgrzymki	11
32	Beatyfikacja Skargi	9
33	Listy	7
34	Z otchłani. Wspomnienia z lagru	5
36	Ognisty wóz	3

Tabela 2. Ranking tytułów książek Zofii Kossak ze względu na średnią ocen w portalu Lubimy Czytać. Obliczenia własne

Lp.	Tytuł książki	Średnia ocen	Liczba głosów	Liczba opinii
1	Krzyżowcy, tom 3-4	8,6	20	0
2	Krzyżowcy, tom 1-2	8,15	592	58
3	Pątniczym szlakiem. Wrażenia z pielgrzymki	8	2	1
4	Kłopoty Kacperka góreckiego skrzata	8	1	0
5	Bez oręża	7,81	208	19
6	Przymierze	7,81	48	9
7	Rok polski. Obyczaj i wiara	7,64	25	3
8	Król trędowaty	7,58	280	29
9	Złota wolność	7,53	38	5
10	Dziedzictwo I	7,47	34	3
11	Pożoga	7,46	121	22
12	Błogosławiona wina	7,39	142	20
13	Dziedzictwo I-III	7,33	15	2
14	Z otchłani	7,3	93	12
15	Nieznany kraj	7,27	11	4
16	Trembowła	7,32	25	2
17	Suknia Dejaniry	7,18	34	4
18	Wspomnienia z Kornwalii 1947-1957	7,15	26	3
19	Dziedzictwo	7	2	1
20	Ognisty wóz	7	2	2
21	Topsy i Lupus	7	8	3
22	Legnickie pole	6,9	49	3
23	Szaleńcy Boży	6,82	68	9
24	Ku swoim	6,75	17	0
25	Dziedzictwo II	6,68	19	1
26	Puszkarz Orbano	6,52	25	3
27	Z miłości	6,5	14	0
28	Gród nad jeziorem	6,43	21	8
29	Kłopoty Kacperka góreckiego skrzata	6,36	36	4
30	Listy	6,33	3	0
31	Warna	6,33	3	0
32	Beatyfikacja Skargi	6	1	0
33	Purpurowy szlak	5,33	3	0
34	Bursztyny	5,02	200	15
35	Pod lipą	5	1	0
36	Z otchłani	0	0	0

Trudno za miarodajne uznać wyniki tego rankingu, jeżeli średnią, jak w przypadku np. *Beatyfikacji Skargi*, ustalono na podstawie jednego głosu i zerowej liczbie opinii. Inaczej gdy na dany utwór zagłosowało więcej niż 100 osób, ponieważ można wówczas założyć, że były one rzeczywistymi czytelnikami tych książek, wyrażającymi poprzez głosowanie swoją opinię. Analiza rankingu tytułów, łącznie z liczbą czytelników, a właściwie liczbą oddanych głosów, wskazała, że w czołówce plasowały się powieści historyczne, w tym trylogia o wyprawach krzyżowych: dwa pierwsze miejsca zajęli *Krzyżowcy*, na piątym uplasowało się *Bez oręża*, na ósmym *Król trędowaty*.

Analiza jakościowa

Najwięcej opinii w portalu *Lubimy Czytać* dotyczyło trylogii o wyprawach krzyżowych, przy czym pierwszą część – *Krzyżowców* – komentowano najczęściej (58 wpisów). Analizując wpisy internautów na temat tej książki, można je, po pierwsze, rozpatrywać od strony formalnej, czyli na ile są to recenzje jako wypowiedzi mieszczące się w ramach gatunku. Oczywiście należy mieć na uwadze specyfikę tekstu internetowego, który nosi ślady medium, w jakim funkcjonuje, co znajduje odzwierciedlenie przede wszystkim w długości wypowiedzi (jest zazwyczaj krótsza od jej odpowiednika drukowanego) i języku (obecność skrótów, kolokwializmów). Wśród opinii internautów o trylogii historycznej Kossak znalazły się: minieseje, omówienia streszczające treść, jedno-, dwuzdaniowe oceny i oceny pozbawione komentarza, a wyrażone liczbą gwiazdek przydzielonych tytułowi. Minieseje zawierały podstawowe elementy recenzji. Autorzy zamieszczali partie przybliżające czytelnikowi treść, wskazując na, ich zdaniem, najbardziej interesujące fragmenty czy frapująco przedstawione postaci. Streszczenia nie były pozbawione oceny warsztatu pisarskiego autorki. Internauci potrafili bowiem analizować strukturę powieści. Pisali o wątkach, motywach, o sposobach ich realizacji, o środkach stylistycznych służących konstrukcji tła wydarzeń lub kreowaniu bohaterów, o języku powieści. Dokonywali również porównania warstwy fabularnej ze źródłami historycznymi. Z aprobatą wypowiadali się na przykład o decyzjach powieściopisarki, która nie wprowadzała daleko idących modyfikacji w tkankę faktograficzną.

W rozbudowanych opiniach internauci polecali tym, których zainteresowała epoka, w jakiej Z. Kossak umieściła akcję trylogii, inne pozycje, też przynależne chociażby do opracowań naukowych lub popularnonauko-

wych. Jeden z recenzentów wspomniał na przykład wielotomową monografię Edwarda Gibbona pod tytułem *Zmierzch Cesarstwa Rzymskiego*, przy czym owej wzmiance towarzyszyła refleksja autora – osoby orientującej się w piśmiennictwie historycznym i potrafiącej umiejscowić dzieło oświeceniowego historyka w literaturze przedmiotu⁶. Czytelnicy trylogii zdawali sobie sprawę, że powieść historyczna rządzi się określonymi regułami, a pisarz miał prawo do artystycznej kreacji wydarzeń historycznych będących tłem akcji. Dlatego w opiniach o książkach Z. Kossak nie pojawiały się zarzuty w związku z wprowadzeniem przez pisarkę zmian w faktografii. Wręcz przeciwnie, ze względu na to, że akcja toczy się w czasach, z których autentycznych źródeł jest niewiele, internauci docenili wyobraźnię powieściopisarki. Podkreślali, że stworzyła ona, ich zdaniem, barwną, dynamiczną i intrygującą panoramę średniowiecza. Sposób opisu wydarzeń historycznych, osób w nich uczestniczących, autentycznych czy fikcyjnych, wzbudził zainteresowanie nawet tych, którzy, jak sami przyznawali, nie sięgali do tej pory po powieści historyczne.

W ocenach były obecne, oprócz elementów świadczących o znajomości przez internautów przynajmniej podstaw teorii literatury i dowodzących ich wiedzy historycznej, tony emocjonalnego podejścia do lektury. Osobisty stosunek recenzentów do książek Z. Kossak wyrażały epitety superlatywne. Dla internautów *Krzyżowcy* to: „rewelacyjna powieść”, „przepiękna książka”, „najukochańsza książka”, „wspaniała powieść”, „dzieło wybitne”, „najbardziej fenomenalna książka historyczna”, „arcydzieło”, „doskonała, rzetelna powieść”, „świetna książka”. Opisy wydarzeń oraz charakterystyki postaci oceniano, używając podobnego typu określeń: „frapujące opisy uzbrojenia”, „dynamiczne opisy”. Entuzjastyczne, emocjonalne sądy dotyczące powieści Z. Kossak uzupełniały również metafory i porównania. Jeden z czytelników losy bohaterów *Krzyżowców* porównał do: „(...) wolno sunącej, wielkiej rzeki, ze swoimi zakrętami, mieliznami, wyspami i wirami”⁷, oddając tym samym swoistego rodzaju hołd umiejętności pisarki w kreowaniu skomplikowanej osobowości każdego człowieka, i to bez względu na to, w jakich żył czasach.

⁶ Marcin, *Powieść historyczna dla dorosłych...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>, data dostępu: 5.07.2019.

⁷ Łukasz Żuławnik, *Wydaje mi się, że Zofia Kossak...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>, data dostępu: 05.07.2019.

W opiniach internetowych niejednokrotnie pojawiał się wątek poszukiwań analogii między światem nakreślonym przez Z. Kossak w książkach a współczesnymi realiami. Użytkownicy Lubimy Czytać podkreślali, że dylematy przeżywane przez bohaterów powieści, słabości, jakimi ulegali i jakie pokonywali w imię wyższych wartości, nie były i nie są obce czytelnikowi dzisiejszemu. Jak podkreślali, uczucia miłości i nienawiści, żądzę władzy, chciwości doskonale wkomponowane przez Kossak w charakterystyki bohaterów są uniwersalne, a zatem i wymowa ideowa *Krzyżowców* nie straciła nic na swojej aktualności: „Sylwetki krzyżowców są fascynujące, w średniowiecznych zbrojach kryły się postacie, które charakterologicznie prawie niczym nie różniły się od współczesnych ludzi”⁸. Omówieniom i ocenom elementów strukturalnych powieści towarzyszyły we wpisach sądy o języku, często traktujące ten element jako cechę pozytywnie wyróżniającą *Krzyżowców* spośród innych powieści historycznych. Internauci uznali wprowadzenie archaizacji języka za dobry pomysł pisarski, dzięki któremu mogli przenieść się w wyobraźni do świata i czasów wypraw krzyżowych. Tylko w jednej recenzji negatywnie wypowiedziano się o języku powieści, ale i o całej książce, uznając ją za naiwną i powierzchowną⁹.

Internauci wyrażający opinię o *Krzyżowcach*, bez względu na przyjętą formę wypowiedzi, polecali lekturę książki, a słowa zachęty wzmacniali cytując na przykład fragmenty powieści. Warto dodać, że budowa portalu Lubimy Czytać pozwala na umieszczenie na stronie poświęconej danemu pisarzowi wyjątków z jego dzieł. Cytaty te pełnią zatem funkcję reklamową, a dodatkowo integrującą, ponieważ każdy z użytkowników ma możliwość włączenia się do grupy osób, która „lubi ten cytat”.

Drugi tom o wyprawach krzyżowych – *Król trędowaty* – w opiniach internautów jest już mniej fascynujący niż część pierwsza. Ocen, jakie można przeczytać o *Królu trędowatym*, sytuują się między jednoznacznie pochwalnymi, a nawet entuzjastycznymi (10 gwiazdek) a krytycznymi, wyrażającymi rozczarowanie lekturą. Cechą charakterystyczną, która wyróżniała część ocen drugiej części trylogii, był wprowadzony przez autorów wątek filmowy. Wprawdzie już w komentarzach o *Krzyżowcach* zwracano uwagę na duży potencjał filmowy tkwiący w powieściach Z. Kossak,

⁸ LadyBlackCat, *Mówi się, że literatura potrafi...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>, data dostępu: 5.07.2019.

⁹ Por. tomsn, *O Święta Naiwności!...*, *Mówi się, że literatura potrafi...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>, data dostępu: 05.07.2019.

ale dopiero we wpisach dotyczących *Króla trędowatego* wątek ten został rozwinięty. Jedna z recenzentek porównała powieść Z. Kossak do filmu *Królestwo niebieskie* Ridleya Scotta, dodając bardzo znamienne słowa: „Po obejrzeniu filmu miałam wrażenie (i nie ja jedna), że jest on ekranizacją *Króla trędowatego*. Doprawdy aż dziwne, że nazwisko Zofii Kossak nie pojawia się w czołówce, bo ta powieść to istotnie gotowy wręcz scenariusz filmowy”¹⁰. Czytelnicy drugiej części trylogii z aprobatą pisali o kreacjach bohaterów, akcentując ich barwność, autentyczność, przy czym nie chodziło tutaj o zgodność z faktami historycznymi. Niektórych recenzentów z kolei irytowała zbytnia, ich zdaniem, zwłaszcza w porównaniu z *Krzyżowcami*, swoboda w interpretacji przekazów historycznych. Nie do końca zaakceptowali na przykład wizerunek Sybilli, uznając go za jednowymiarowy, czy też obraz templariuszy jako zakonu dążącego tylko do zdobycia pełni władzy.

Repertuar podobnych w rodzaju argumentów, świadczących o wyjątkowym talencie pisarskim Z. Kossak, jak i głosów krytycznych, można znaleźć w opiniach o trzecim tomie trylogii – *Bez oręża*. Użytkownicy Lubimy czytać wyżej ocenili tę książkę od *Króla trędowatego*, charakteryzując ją poprzez wskazanie takich zalet, jak: „rewelacyjne opisy postaci”, „barwna akcja”. Pisali o wyjątkowej umiejętności harmonijnego łączenia różnych wątków historycznych, politycznych, romansowych, co w efekcie dało arcydzieło o ponadczasowym przesłaniu. Wielu czytelników bowiem w swoich ocenach akcentowało wartości etyczne, których nośnikami w powieści był św. Franciszek. Wizerunek literacki tej postaci skłaniał internautów do zastanowienia się nad własnymi wyborami życiowymi i do refleksji nad współczesnym społeczeństwem: „W wyjątkowo trudnej sytuacji, w której znaleźli się dwaj bohaterowie *Bez oręża*, teraz odnajdują siebie i kogoś mi bliskiego”¹¹. „Jak u p. Kossak – barwna akcja w realiach historycznych. Gloryfikacja bezinteresownej skromności, prawości i uczciwości godna polecenia elitom XXI-wiecznego kleru”¹². W opiniach na temat tej części trylogii najbardziej spolaryzowane są fragmenty poświęcone kreacji literackiej św. Franciszka. Dla niektórych czytelników postać ta to jeden z atutów *Bez Oręża*, z kolei innych drażnił dydaktyzm, którego ten bohater był ucieleśnieniem.

¹⁰ Mysza, *Po książkę Zofii Kossak sięgnęłam niedawno...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/106196/krol-tredowaty/>>, data dostępu: 5.07.2019.

¹¹ Czytelnik, *Wraz z każdą kolejną przeczytaną książką...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/144326/bez-oreza>>, data dostępu: 5.07.2019.

¹² adalbert, *Jak u p. Kossak – barwna akcja...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/144326/bez-oreza>>, data dostępu: 5.07.2019.

Oprócz trylogii o wyprawach krzyżowych jeszcze inne tytuły doczekały się co najmniej 10 opinii użytkowników Lubimy Czytać. Utwory *Błogosławiona wina*, *Bursztyny*, *Z otchłani* wymieniali w swoich komentarzach autorzy recenzji na przykład *Krzyżowców*, co świadczyło o tym, że wybór książek Zofii Kossak jako lektury został dokonany świadomie. Interesujące iż, podobnie jak w przypadku trylogii, czytelnicy poszukiwali w powieści o polskim magnacie Mikołaju Sapiesze odniesień do świata współczesnego. Porównywali oni wizję Z. Kossak, przede wszystkim wpisany w nią system aksjologiczny, z wartościami, jakim hołduje dzisiejsze społeczeństwo.

Pozoga, *Z otchłani*, książki, które wyrosły z doświadczeń osobistych autorki, doczekały się skrajnych ocen czytelników Lubimy Czytać, co jednak wynikało głównie z niezrozumienia genezy tych tekstów. *Pozogę* na przykład odczytywano jako dokument historyczny, zarzucając autorce przyjęcie perspektywy osobistej i zbyt jednostronne oceny wydarzeń na Wołyniu: „(...) Posłuszni dotąd poddani wypowiadają panom wojnę klas! Nadchodzi godzina sprawiedliwości. Dla Kossak to koniec świata. Nie pomagają modły do Boga ani Kozaków i polscy krwio pijcy zostają przegnani. Kossak płacze, że została skrzywdzona przez niewdzięczny motłoch ukraiński z bolszewikami na czele i leje krokodyły łzy nad utraconym majątkiem i darmową siłą roboczą”¹³. *Z otchłani* dla większości ją oceniających to książka niezwykle poruszająca, polecana jako lektura obowiązkowa „ku przestrodze”. Ze względu na charakter tej pozycji, będącej dokumentem doświadczeń osobistych autorki, niektórzy internauci zrezygnowali w ocenie z zastosowania standardowej skali: „Nie odważę się ocenić tej książki. Nie istnieje taka skala mogąca dosadnie wyrazić, jak ważna jest historia przedstawiona przez Panią Kossak”¹⁴. Osoby, które nie akceptowały światopoglądu Kossak, o *Z otchłani* wypowiadały się krytycznie: „(...) To miło, że autorce pomogło to [katolicyzm – K.T.] przetrwać, ale analizowanie wszystkich obozowych wydarzeń w tym pryzmacie jest żenujące”¹⁵. Przywoływano również, na zasadzie porównania, opowiadania obozowe Tadeusza Borowskiego, uważając te ostatnie za relacje wierniejsze, oddające autentyczny obraz obozów koncentracyjnych.

¹³ Bartek, *Książka przedstawia świat polskich...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/3717274/pozoga>>, data dostępu: 5.07.2019.

¹⁴ printka, *Nie odważę się ocenić...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/52204/z-otchłani>>, data dostępu: 05.07.2019.

¹⁵ Toshii, *Trudno oceniać takie pozycje...*, <<http://lubimyczytac.pl/download/ksiazka/52204/z-otchłani>>, data dostępu: 5.07.2019.

Wśród książek najczęściej komentowanych znalazły się również *Bursztyny*. Wysoka liczba opinii wynika prawdopodobnie z tego, że książka ta była lekturą szkolną, o czym zresztą internauci pisali w komentarzach. Z treści owych komentarzy można wywnioskować, że ich autorzy to uczniowie (niekiedy wprost o tym piszą), którzy właśnie ze względu na przymus lekturowy nisko ocenili opowiadania Z. Kossak.

Dokonana w artykule analiza ilościowa i jakościowa, obejmująca recepcję twórczości Zofii Kossak, miała, jak zaznaczono we wstępie, charakter wyrwykowy. Zebrane dane pozwoliły jednak sformułować wnioski, których weryfikacja jest pożądana w oparciu o materiał pochodzący z innych obszarów cyberprzestrzeni, na przykład z innych portali czytelniczych, blogów/vlogów.

Wnioski natomiast są następujące:

1. Książki Zofii Kossak nie wypadły z obiegu czytelniczego.
2. Pisarka jest postrzegana przez użytkowników portalu *Lubimy Czytać* przede wszystkim jako autorka powieści historycznych.
3. Najwyżej oceniana jest trylogia o wyprawach krzyżowych.
4. Wśród czytelników twórczości Zofii Kossak są zarówno osoby doświadczone czytelniczo, dysponujące na przykład szeroką wiedzą historyczną, jak i osoby młode, na przykład gimnazjaliści.
5. Opinie czytelników pełnią funkcję reklamową, promują konkretny tytuł, ale i jego autora.

Bibliografia

Cordón-García J-A., Alonso-Arévalo J., Gómez-Díaz R., Linder D., *Social Reading. Platforms, Applications, Clouds and Tags*, Oxford 2013.

Koryś I., Michalak D., Zasacka Z., Chymkowski R., *Stan czytelnictwa w Polsce w 2017 roku*, Warszawa 2018.

Skrendo A., *Nieprofesjonalne świadectwa lektury*, [w:] A. Werner, T. Żukowski (red.), *Obraz literatury w komunikacji społecznej po roku '89*, Warszawa 2013.

Socha I., *Zachowania lekturowe Polaków – problemy i kategorie opisu czytelnictwa*, [w:] E. Gondek (red.), *Teoretyczne zagadnienia bibliologii oraz informatologii*, Katowice 2015.

Zajac J., *Nowe perspektywy w badaniach nad recepcją – przypadek portalu *lubimyczytać.pl**, [w:] P. Bogalecki, J. Zajac (red.), *Wiedza niezdyscyplinowana. Meandry międzyobszarości*, Katowice 2017.

Netografia

- adalbert, *Jak u p. Kossak - barwna akcja...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/144326/bez-oreza>>.
- Bartek, *Książka przedstawia świat polskich...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/3717274/pozoga>>.
- Czytelnik, *Wraz z każdą kolejną przeczytaną książką...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/144326/bez-oreza>>.
- LadyBlackCat, *Mówi się, że literatura potrafi...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>.
- Łukasz Żuławnik, *Wydaje mi się, że Zofia Kossak...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>.
- Marcin, *Powieść historyczna dla dorosłych...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>.
- Mysza, *Po książkę Zofii Kossak sięgnęłam niedawno...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/106196/krol-tredowaty>>.
- printka, *Nie odważę się ocenić...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/52204/z-otchlani>>.
- tomsn, *O Święta Naiwności!...*, *Mówi się, że literatura potrafi...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/123343/krzyzowcy-tom-1-i-2>>.
- Toshii, *Trudno oceniać takie pozycje...*, <<http://lubimyczytac.pl/ksiazka/52204/z-otchlani>>.

Summary

Zofia Kossak's writing online (prolegomena for studies of text reception)

The article explores online presence and reception of Zofia Kossak's writing. Based on her own studies, the author presents assessment and analysis of the number of readers and evaluations of books discussed on *Lubimy Czytać* (*We Like Reading*), an Internet website. The author also includes her own reflections on online reception of Zofia Kossak's books.

Keywords: *Zofia Kossak, reception of a text, Internet, Lubimy Czytać*
(*We Like Reading*)

Słowa kluczowe: *Zofia Kossak, recepcja tekstu, Internet, portal Lubimy Czytać*